

د محاكات نظريه

پوهنوال شاه محمود كډوال

پښتو څانگه، د ادبياتو او بشري علومو پوهنځی، لغمان پوهنتون

لنډيز

د محاكات نظريه د هنر په برخه كې داسې وړاندې شوې چې هنرمن پېښې يا تقليد كوي. د بېلگې په توگه يو انځورگر هغه څه انځوروي چې په طبيعت كې شته، لكه: د غره لمن، وياله، كېردي او پېغله چې منگي له اوبو ډكوي. په اسمان كې زانې، پر ځمكه اسونه، پسونه، سپي او ... چې دا هر څه له طبيعت نه رااخلي او د رنگونو په وسيله يې انځوروي. يو شاعر كه خپله محبوبه ستايي او هغه له سپورمۍ يا كوم گل سره پرتله كوي، د هغه محبوبه، سپورمۍ او گل ټول د طبيعت او نړۍ كې شته. كوم ليكوال چې كيسه يا ناول پنځوي، هغوی هم د طبيعت او نړۍ د پېښو پېښې كوي.

اپلاتون دا نړۍ د رښتيني هغې سيوري بولي او له سيوري نه د هنرمن اخیستنه بيا يو بې ارزښته كار؛ په دې مانا چې دا نړۍ و طبيعت په خپله د اصلي نړۍ (عالم مثل) كاپي ده، له كاپي نه كاپي ايستل بې ارزښته دي.

ارستو هم هنر محاكات، پېښې يا تقليد بولي، خو نظر يې له خپل استاد (اپلاتون) سره په ټوله كې توپير لري. د ارستو له نظره پېښې يا تقليد د هنر او طبيعت ترمنځ عمومي اړيكي دي. هنر يواځې د محسوسې نړۍ تقليد نه دی، هنر له تقليد و تمثيل لوړ دی. له طبيعت څخه د هنرمن تقليد كټ مټ كاپي يا انځور نه دی، نوښت او اوښتون لري؛ يا ترې څه كمبېري يا پرې ډېرېري.

كليدي نومونې: محاكات، تقليد، هنر، هنرمن.

سريزه

محاكات زموږ په هنر و ادب كې يو غږ بې نومونو دد چې د يوناني ومړې *Mimesis* په ه. محاكات د حكايت، كيسه كولو او په نورو بېلابېلو ماناوو كارېدلی دی چې په راتلونكې ليكنه كې راغلي دي.

د محاكات نظريه له لرغوني يونانه سرچينه اخلي، وروسته بيا د نورو ملتونو هنر و ادب ته لېږدېدلې او خپره شوې ده. ځينې وايي چې د *Mimesis* مفهوم د لرغوني يونان له فيثاغورث راپيلېږي، ځينې وايي چې له سقرات او ځينې ديموكریت نښي. د *Mimesis* ويي او نومونې د لومړي ځل كارونې په اړه هم دغسې يو توپير شته؛ ځينې يې ديموكریت لومړی کاروونکی بولي او ځينې اپلاتون. په اسلامي نړۍ كې د محاكات نومونه د لومړي ځل له پاره ابو بشر متي كارولې ده.

د محاکات مفهومي او مانيزه لري. له لرغوني يونانه تر اوسه پر مخ ځي، په دې اړه د پوهانو په نظرونو کې هم توپير شته او ټول يې په اړه يوه خوله نه دي. له بلې خوا په بېلابېلو ځايونو او مهالونو کې يې هم مانا او مفهوم څه نا څه اوښتی دی.

د څېړنې ارزښت

پښتو ژبه او ادب له نړۍ والو نظرونو اغېزمن دی، ځکه نو اړتيا ده چې مور د ژبې او ادب په برخه کې د نړۍ والو په نظرونو پوه شو. د دې له پاره بويه چې د ادب نړۍ والې نومونې او مفهومونه په پښتو ژبه وړاندې او په اړه يې څېړنې وشي. په دې ليکنه کې د محاکات په اړه گټور او ارزښتناک معلومات وړاندې شوي دي چې نوي دي.

د څېړنې موخه

هره ژبه پرمختگ ته اړتيا لري او دا پرمختگ تر ډېره په څېړنو پورې تړلی وي. په کومه ژبه کې چې ډېرې څېړنې شوي وي، ډېر لوستونکي لري. پښتو ژبه بيا يوه داسې ده چې پوهنيزې څېړنې پکې مهمه اړتيا ده. د دې څېړنې ستره موخه د پښتو ژبې پرمختگ، په ځانگړې توگه د هغې موضوع په اړه معلومات وړاندې کول دي چې دا څېړنه پرې چورلي.

تېرو څېړنو ته کتنه

محاکات د هنر په برخه کې يو داسې نظريه ده چې نړۍ وال رنگ لري. په نږدې ټولو سترو ژبو کې يې په اړه معلومات خپاره شوي دي، خو په پښتو کې يې معلومات پر نشت شمېرل کېږي. د ډېرو هڅو، پوښتنو و گروېږنو نه وروسته هغه معلومات لاس ته راغلل چې په دې ليکنه کې ترې گټه شوې ده. هغه معلومات که څه هم لږ دي، خو گټور دي.

مواد او کړنلاره

د دې څېړنې له پاره له شته باوري سرچينو گټه اخيستل شوې ده، د څېړنې ډول يې کتابتوني او مېتود يې تشرېحي - توصيفي دی.

محاکات په لغت کې (کيسه کولو، حکايت کولو، بيا ويلو، ورته، يورنگ او مشابه) مانا لري. د منطق د نومونې په توگه د يوناني ويي Mimesis انډول و ژباړه ده. مانا يې د يو څيز په څېر د بل څرگندول يا ښکاره کول، خو چې کټ مټ هاغسې نه وي، لکه يو انځورگر چې د يوه انځور په وسيله د څيزونو ورته يا يورنگ بڼې ښکاره او څرگندوي، خو کټ مټ هاغسې نه وي. په همدې ډول شاعران هم د څيزونو او وگړو ورته بڼې ښکاره او څرگندوي. دا چې هنرمنان پر څيزونو، وگړو او په ټوله کې پر بهرنيو ښکارندو چورلي او په ورتوالي يا مشابهت کې په يوه ډول تقليد

کوي، ځينو Mimesis په تقلید راژباړلی دی. د دې نظریې مخکښ ارستو د دې مانا په اړه غږېدلې چې هنر له یوې ځانگړې غریزې راژېرېدلې، هغه چې (محاکات یا تقلید یا Mimesis) ته اوبښتی ده. (ابادیس وېبپاڼه ، بې.ن)

"محاکات" هغه ژباړه ده چې مسلمانانو د Mimesis وېي له پاره کارولې. د هرمان کولر، جرالډ الډ او گوران سورېم په څېر ژېپوهانو ثابته کړې ده چې دا وېي د Mimos له ریښې څخه رابېل یا مشتق شوی دی. د Mimesis، Mimeisthai، Mimetes او Mimetikos په څېر ټول وېونه له همدې ریښې څخه رابېل شوي دي. Mimotos او Mimos هغه چا ته وایي چې تقلید او تجسم کوي، Mimema د تقلید د عمل پر پایلې او Mimesis په خپله پر عمل او د هغه پر پراوونو دلالت کوي. Mimetikos هغه موضوع ده چې تقلیدېدای شي.

د یونانیانو په فکرونو کې د Mimesis یا تقلید نظریه له فیثاغورثیانو راپیلېږي او له اپلاتون سره پر فلسفي نظریې اوږي. اپلاتون د Mimesis مفهوم (په اټکلي ډول له دامن Damon) څخه چې په پنځمه مخزېږدې پېړۍ کې د موسیقۍ نظریه وه، اخیستی او د جمهوري محاورې په دویم او درېیم کتاب کې چې پر موسیقۍ بحث کوي، مطرح کوي. د هغه په دوره کې لا Mimesis د تقلید مانا لرله. ارستو ورته له اپلاتونه په توپېرلي او پراخ مفهوم سره گوري، ځکه هغه په دې باور دی چې اړتیا نه شته پېښه هاغسې څرگنده شي، ځنگه چې وه، کېدای شي تر هغې ښه یا بده وي.

هغه موضوعات چې [شاعر] محاکاتگري څرگندوي، د هغوی له عاملانو سره هغه عملونه دي چې یا به ښه وي یا بد. د انساني شخصیت تنوع تل لږ و ډېر له لومړني توپیر سرچینه اخلي، ځکه د بدۍ او نیکۍ په وسیله شخص توپیرېږي، ځکه نو دا اړتیا لري، هغه عوامل چې څرگندېږي په نیکۍ او بدۍ کې باید له مور ښکته یا پورته وي یا کټ مټ هاغسې چې مور یو. (بازرگاني، ابراهیم، بې.ن)

د محاکات نظریه له لرغوني یونانه تر اوسه په فیلسوفانو، هنرمنانو، شاعرانو او د هنر او ادب په کره کتونکو کې پامور ده. دا نظریه لومړی دیموکریټ مطرح کړله، سقرات په جدي توگه ښکلاپېژندنې او د هنر فلسفې ته وردننه کړه، اپلاتون و ارستو هر یوه په خپل ځانگړي لیدلوري سره تفسیر کړه او پلوتین (پلوتینوس) د هغوی د نظرونو یوه ترکیبي بڼه وړاندې کړله. که څه هم د لویدیزې نړۍ په منځنیو پېړیو کې دا بحث له پامه غورځېدلی وو، خو له نېکه مرغه د فارابي، ابن سینا، ابن رشد او خواجه نصیر په څېر مسلمانو پوهانو د نوښتگرو او موشگافانه نظرونو په وړاندې کولو سره دغه نظریه د اسلامي ټولنو له ځانگړو فرهنگي غوښتنو سره سمه وغځوله. د رنسانس د دورې له پیل سره، لوېدیځوال کره کتونکي او د نظر خاوندان بیا د مسلمانانو د تالیفاتو پر بنسټ ژباړو ته په پام دې بحثونو ته لیواله شول او په دې اړه یې گڼ کتابونه او مقالې ولیکلې. دې نظریې له پیل راهیسې، بېلابېل

بدلونونه ازمویلی او د فلسفي، ادبي او انتقادي بحثونو له پاره یې په زړه پورې زمينه برابره کړې ده (طاهري، محمد، ۱۳۸۸ ل.ل.)

Mimesis ویی د لومړي ځل له پاره یوناني فیلسوف اپلاتون په خپل کتاب "جمهوریت" کې کارولی دی. د اپلاتون د نظریې له مخې دا نړۍ ظاهري ده، نه حقیقي. د شیانو حقیقت په بله نړۍ کې دی چې (عالم مُثُل) نومېږي او د دې نړۍ محسوسات د هغه حقیقت تصویر او سیوری دی. په حقیقت کې هغه څه چې په (عالم مُثُل) کې شته، یوه بشپړه او لوړه بېلگه (Idea) ده چې تصویر او سیوري یې په دې نړۍ کې غبرگېږي. بله خوا اپلاتون په دې باور وو چې د هنرمنانو پنځونې د طبیعت تقلید دی او دا چې طبیعت په خپله د حقیقت تقلید دی، له دې کبله د هنرمن په ځانگړې توگه شاعر کار به دومره ارزښت ونه لري، ځکه څه چې پنځوي د تقلید تقلید دی (ویکي فقه وېبپاڼه، بې.ن.).

اپلاتون به ویل چې دا دنیا د ثابتو حقایقو په دې مانا چې مثلو (ideas) د سیوري، عکس او کاپي حیثیت لري او شاعران چې د کاپي د کاپي کولو هڅه کوي، کار یې له حقیقته ډېر لرې او کم ارزښته دی. ارستو چې کله په بوطیقا کې د شعر او تاریخ ترمخ د توپیر خبره کوي، د استاد نظر بې له دې چې اشاره ورته وکړي، ردوي (غضنفر، ۱۳۹۶ ل.ل: ۵۳ م)

اپلاتون او ارستو چې ممسیس د هنر یا ادب او شعر اساس گڼي او مور یې په محاکات پېژنو یا د یو چا د تقلید، پېښو یا حکایت کولو داسې انداز چې ذهن اصل ته واړوي او هنرمن خپل عواطف یا احساسات نورو ته سم دم ورولبږدوي، خو دا حکایت هغه (داستان - کیسه) نه ده چې تاریخ ته ورته وي، لکه: کومه بده یا ښه تاریخي پېښه مور اغېزمنوي او په مستقیم ډول لوستونکي یا اورېدونکي ته وړاندې کېږي یا مخامخ د یو چا حالت اغېز راباندې کوي. استاد روهي وايي: «که یو څوک ژاړي او د هغه ژړا نور خلک متاثر کړي یا له درده زگېروي کوي او د خلکو د تاثر او خپگان سبب شي، دې ته هنر نه ویل کېږي. هنرمن هغه څوک دی چې خپل ریښتیني احساسات او انطباعات په هنري توگه (د حرکتونو، اوازونو، رنگونو، او کرښو په ذریعه) نورو ته ورولبږدوي. په دې اساس هغه شخص هم هنرمن نه دی، چې په زوره (د مجبوریت له مخې) خاندي او نور هم په خدا راولي یا په تصنعی توگه زگېروي کوي او خلک متاثره کوي.

اپلاتون او ارستو په دې کې یوه خوله دي چې د هنر ماده ممسیس یا محاکات دي، خو په اصل کې د دوی نظرونه مانیز توپيرونه سره لري. اپلاتون محاکات یا تقلید بد گڼي او د طبیعت، ژوند او پېښو له کاپي څخه د بیا کاپي کولو په پایله کې د هنرمن یا شاعر په اړه وايي چې دوی له حقیقت څخه دوه ځله لرې کېږي، په دې اړه اپلاتون د (مثلو) نومیالی نظریه لري، خو ارستو دا کاپي کول هوبهو یا مستقیم تقلید او کاپي نه گڼي. د هغه په اند شاعر چې کله د ژوند نقل کوي، نو د ژوند هغه ضروري برخې چې اړینې ورته ښکاري، مور ته یې وړاندې کوي، غیر ضروري خواوې یې نه رااخلي. یو انځورگر که مور ته د ځنگل یوه منظره ښيي، نو هغه د ټول ځنگل

تفصیلات نه راته وړاندې کوي، بلکې هغه اړین تفصیلات راته ښکاره کوي، چې مور ترې د ځنگل تاثر اخیستی شو. دغسې که یو سندرغاړی مور ته کلیواله سندره اوروي، نو دا هېڅ ضروري نه ده چې هغه دې په خپله نغمه کې د کلي د ژوند د ټولو تفصیلاتو نمایندګي وکړي، بلکې هغه به یواځې مور په هغه احساس کې شریکوي، کوم چې ده د کلي له ژوند نه اخیستی دی.

ارستو باور لري چې شاعر به هرورمرو د یوې پېښې د انځورولو په وخت کې یا لکه څنګه چې وي، هماغسې به یې وړاندې کوي یا به زیاتې او کمی پکې راولي. که یې له خپلې کچې زیاته انځورګري وکړه، نو تراژیدي ده او که یې کموالی پکې کړی وو، نو د ارستو په اند دا کومیدي ده.

د مثال په توګه: شاعر په خپل کلام کې د پسرلي ښکلاوې رااخلي او خپل احساسات ورسره ګډوي، هغه که د پسرلي زیاته ستاینه کوي او یا کمه، همدارنګه کولای شي یوه موضوع په ښه یا بد ډول انځور کړي، په دواړو حالاتو کې پکې هنر شته، په دې شرط چې خپل احساسات ورسره ګډ کړي او په هنري ډول انځورونه په لفظونو کې داسې وړاندې کړي چې په لوستونکي او اورېدونکي اغېز وکړي، هغه وهڅوي، عواطف یې را وپاروي او مینه یا خپله علاقه ورسره ښکاره کړي.

د حقیقتونو او معلوماتو وړاندې کول په علمي ژبه، تاریخ او فلسفه کې د هنر په څېر نه وي، په علمي ژبه کې مور چې څومره حقیقت ته نږدې کېږو، هغومره خوند اخلو، خو هنر دغسې نه دی، دلته له حقایقو داسې پرده اخلو چې یوه بله پرده لا پاتې وي، خو څرک یې راته معلوم وي او مور یې حس کړو یا په اړیکو پوه شو. هنر هغه دی چې د نامعلومو شیانو داسې درک وکړو، لکه مور ته چې مخامخ وي یا مو په لاسونو کې وي او یا یې په پنځو واړو حواسو درک کوو، لکه: که مور د جنت په اړه خبرې کوو یا یې اورو، نو جنت خو چا نه دی لیدلی، خو د هنرمند معلومات د جنت له هوا، فضا، طبیعت، شاتو او شېدو څخه باید په داسې انداز وي چې اورېدونکي یې په عین نشتون کې شتون احساس کړي، ځان پکې وويني، هغه شېبه ژوره ساه واخلي، سترګې پټې کړي، سپېرمې کش کړي، لاسونه وغځوي او یوه شېبه له خوندونو ډک آرام وکړي، خوله وچړپوي او ستونی کېږي... په دې مانا چې هنر د حضور او غیاب ترمنځ د اړیکي جوړولو وسیله ده... (مبین، رحمت الله، ۲۵ غبرګولی، ۱۴۰۰ ل.ل.)

د محاکات نظریه د ادبي کره کتنې په تاریخ کې له لرغونو او مهمو نظریو څخه ده. د دویمې هجري پېړۍ د محاکات نومونه د یوناني ویي Mimesis سره اډول ده چې مانا یې تقلید یا تمثیل ژباړل شوې ده. غنیمي هلال چې د تطبیقي ادبیاتو له مخکښانو څخه دی، وایي: د محاکات ویي د طبیعت له مخې پیچلی مفهوم لري، په غالب ګمان له همدې امله د هنرمند اصالت ته له پام پرته د خالص یا وچ تقلید په مانا کارول شوی دی. په داسې حال کې چې د محاکات مانا اصلي اغېزمنه ده چې هنرمند هضم کړي، نه دا چې په خوار و خپلي تقلید بسنه وکړي. د محاکات په نومونه کې د پیرو، تقلید، غبرګون، ورته کېدل، بهرنۍ نړۍ ته ګرځېدنه و پاملرنه، تمثیل، اقتباس، اخیستنې او ... مفهومونه تر نورو ډېر لیدل کېږي. دا مفکورې هم د وخت په تېرېدو سره اوښتې دي.

د محاکات نظریې ریښه یونانیانو ته ورگرځي، رومیانو پر یونان تر لاسبري وروسته د خپل کلتور و فرهنگ بنسټ پرې کېښود. د بېلگې په توګه، هوراس (۸-۶۵ م ز) او کانتلیان (۳۵-۹۶ م ز) خپل مخاطبین او شاگردان د ارستو د فکر تقلید ته راوبلل چې د طبیعت د محاکات نظریه یې وړاندې کړه، تر دې چې رومیان په دې باور وو چې له یوناني هنر تقلید د اصیل هنر غوښتنه ده. کانتلیان هم همدا نظریه د هنر له اصولو نه د یو اصل په توګه وړاندې کړه، هغه په دې باور وو چې محاکات له نوابغو، استعداد لرونکو او وړتیا لرونکو وګړو پرته بلچا ته شوني نه دي، بیا د محاکات موضوع له شکلي نه ډېره مانیزه او ریښوي ده. یواځې محاکات اصیل او غوړیدلي ادبیات نه رامنځته کوي، بلکې اړینه ده چې تخلیق او نوښت ورسره وي.

لومړنی شخص چې د وینا د هنر د منشاء او ماهیت په اړه یې خبرې وکړې فیثاغورث (۵۰۰-۵۶۹ م ز) دی. هغه لومړنی شخص دی چې د موسیقۍ هنر یې د اسمان او طبیعت تقلید او تمثیل ګڼه، خو د Mimesis اصطلاح په اړه یې څه ویلي نه دي. له هغه وروسته دیموکریټ (۳۷۰ - ۴۶۰ م ز) د لومړي ځل له پاره د Mimesis ویی د طبیعي قواعدو د تقلید څرګندولو له پاره وکاروه. د یوناني فیلسوفانو د یوې بلې ډلې په منځ کې هم محاکات په اتن کې وړاندې شول. هغه مفهوم چې سقرات اختراع کړ، اپلاتون او ارستو پراخ کړ. د سقرات له نظره، محاکات د څیزونو د بڼو د تمثیل په مانا وو. اپلاتون په خپل "جمهوریت" کتاب کې دا ویی د هنر د فلسفې په تفسیر کې ډیر کارولی دی او د هنر ټول ډولونه یې محاکات ګڼلي دي. هغه د محاکات اصل یواځې د هنر نړۍ پورې نه محدودوي، ځکه چې د هغه په فلسفه کې مادي نړۍ (محسوس واقعیت) په خپل وار د (عالم مثل) تقلید دی. د اپلاتون په باور، کله چې یو هنرمند د بهرنۍ نړۍ تقلید کوي، هغه په حقیقت کې د هغه څه تقلید کوي چې په خپله تقلید دی.

ارستو هم په خپل (بوطیقا) اثر کې هنر محاکات راپېژني، خو د خپل استاد پر خلاف د محاکات په اړه دقیق باور لري. هغه د تقلید اصل غریزه یي او فطري ګڼي، کوم چې له کوچنیوالي څرګندېږي؛ کوچنیان د لوبو پر وخت خپله اړونده نړۍ بیا ننداريزوي او په دې توګه د خپل چاپېریال پېژندنې ته رسېږي. په دې ډول انسان د تقلید له لارې خپله لومړنۍ پوهه ترلاسه کوي. د ارستو له نظره تقلید د هنر او طبیعت ترمنځ عمومي اړیکه ده، ارستو د اپلاتون مثالي نړۍ (عالم مثل) ونه منله او څرګنده یې کړه چې هنر یواځې د محسوسې نړۍ تقلید نه دی؛ هنر له تقلید و تمثیل څخه لوړ دی. که څه هم هنرمند په څرګنده د طبیعت تقلید کوي، خو وروستی پایله یې په بشپړه توګه نوې او بېله پدیده ده.

پلوتین (Plotinus) د محاکات په اړه د فیلسوفانو نظرونه سره تړلي، دی وايي چې هنرمن یواځې له طبیعت تقلید نه کوي. هغه په ښکلا پنځونه کې طبیعي قوانین کشفوي او د نوې پنځونې له پاره یې په خپلواکه توګه کاروي. په هر صورت، داسې ښکاري چې د محاکات نظریه د تقلید، پیروي او غبرګون سره تړلې ده.

منځنۍ دوره چې په لویدیزه نړۍ کې د محاکات په اړه د څو او بې ارزښتۍ دوره ده. د سنت آګوستین او دیونیسوس په څېر د اروپا د منځنیو پېړیو مفکرینو دا موضوع راپورته کړه چې که یو هنرمن غواړي د طبیعت تقلید وکړي، نو غوره دا ده چې پر ناڅرګندې (غیبې) نړۍ تمرکز وکړي، کومه چې یوه بشپړه نړۍ ده. له دې پرته، غوره دا ده چې هنرمن په مادي نړۍ کې هم د ښکلا د تلپاتې او همېشنيو نښو لټه وکړي. بنسټپال پوهان له دې هم وړاندې لار او ادعا یې وکړه چې خدای هیچا ته اجازه ورکړې نه ده چې د نړۍ د پیدایښت تقلید وکړي. داسې تحلیلونو په اروپا کې د محاکات د نظریې په اړه فلسفي بحث غلی او نږدې څنډې ته کړ. له همدې امله په منځنیو پېړیو کې د بېلابېلو دلایلو له کبله د محاکات نظریه، لکه: د نورو علومو په څېر، له څو سره مخ او پام ورته لږ شو.

په اسلامي نړۍ کې د اپلاتون د محاکات نظریه په دویمه هجري پېړۍ کې په عربي ژبه د یوناني فیلسوفانو د اثارو په ژباړې بیا وځلېدله. ابو بشر متي (۲۵۴ - ۳۲۴ ل.س) د لومړي ځل له پاره د ارستو د (Poetics) په عربي ژباړه (بوطیقا) کې د Mimesis د نومونې پر ځای "محاکات" کارولی دی، د محاکات ریښه "حکي" ده، مانا یې د یوې پېښې په اړه حکایت کول، د یوه څیز مثل، همرنګه او ورته راوړل. ابوناصر فارابي (۲۵۷-۳۳۹ ل.س) د اسلام له لومړنیو پوهانو څخه دی چې په خپلو فلسفي افکارو کې د محاکات په اړه هم مهمې نظریې لري؛ هغه د محاکات په اړه دقیقه تجزیه او تحلیل ترسره کړی او د ګرني (قولي) او عملي په دوو څانګو یې ویشلی چې ګرني یې د یو مطلب د بیان پایله ده او عملي د یوه کار د ترسره کېدو حاصل دی. له فارابي وروسته تر ټولو مشهور شخص چې د ارستو بوطیقا یې سپړلې ابن سینا (۳۷۰ - ۴۲۸ ل.س) دی، د ده په باور د محاکات موخه د یو چا یا څیز په اړه د علاقې یا کرکې راپارول دي، نه یواځې د حقیقت څرګندول. په ښکاره ابن سینا له اپلاتون سره په دې اړه هممنظره وو چې محاکات د حقیقت لور ته لارښوونه نه کوي، خو د اپلاتون په څېر یې نه ردوه او برعکس یې د ښوونې او روزنې یوه ښه لېږدوونکې باله.

بل شخص چې د یوناني فیلسوفانو پر اثارو یې څیړنه وکړه، ابن رشد اندلسي (۵۲۰ - ۵۹۵ ل.س) دی چې د فارابي او ابن سینا پر خلاف یې محاکات په نړۍ واله کچه تفسیر کړل، که څه هم د ابن سینا نظرونو ته یې پام کوه، خو د محاکات په اړه د نظر خاوند وو چې نظرونو یې د محاکات په اړه د بېلابېلو کلتوري ټولنو ترمنځ د ګډو قوانینو د کشف لار هواره کړله.

په هر صورت د اسلامي نړۍ محاکات، سره له دې چې د دې نظريې له اصولو سره يو څه ورتوالی لري؛ مفهومي او مصداقي بدلون منلی دی.

د رنسانس دورې اروپايانو ته بيا د دې لار هواره کړله چې د محاکات په گډون د لرغوني يونان فلسفې ته بيا کتنه وکړي چې په اروپايي ژبو د مسلمانو پوهانو په ځانگړې توگه د ابن رشد قرطبي د ارزښتناکو اثارو په ژباړلو په منځنيو پېړيو کې د اروپايانو پرمخ د هيرې شوې پوهې دروازې پرانيستل شوې.

په رنسانس دوره کې د ښکلو هنرو د نظريې بنسټ له تمثيل او محاکات سره ليوالتيا ده چې دې اړخ په ځانگړې توگه په موسيقي کې ځان څرگند کړ. د محاکات نظريه تر ټولو وړاندې د پنځلسمې پېړۍ په لومړيو کې د گيلبرتي (L. Ghilberti) په اثارو کې وکارېدله. هغه په خپل اثر کې څرگنده کړې چې له طبيعت څخه د تقليد له پاره ډېره هڅه وکړي. البرتي (Albirte) هم څرگنده کړه چې د ښکلا رامنځته کولو له پاره له طبيعت څخه د تقليد نه بله غوره لاره نه شته. ليوناردو داوینچي (۱۴۵۲ - ۱۵۱۹ ز) تر نورو افراطي نظرونه درلودل، د ده په وينا: هغه هنرمند انځورگر چې طبيعت په سمه توگه انځوروي، د ستاينې وړ دی. دا د نظر خاوندان هغه مخکښان وو چې د رنسانس دورې ډېر ليکوال يې پلويان وو. د شپاړسمې پېړۍ په منځ کې شعر او شاعران دې بحث ته راکاږل شول او دا هغه وخت وو چې کره کتونکو د ارستو بوطيقا په بشپړه توگه منلې وه.

(F. Sittessa) (۱۵۷۵ ز) په ارستويي طريقه وايي چې محاکات د شعر له څلورگونو توکو څخه يو دی، نور درې يې شاعر، ژبه او هنري خوند موندل دي. لږ وروسته د محاکات نظريه له ايټاليې نه المان ته ولېږدېدله او (Dürer) يې ځان ته راکاږه. له هغه ځايه يې فرانسې ته لاره وموندله او ډېرو نورو يې هرکلی وکړ. په ټوله کې داسې ښکاري چې د محاکات اوسنۍ نظريې درې پېړۍ ټينگ ځای درلود او د نظر خاوندانو پرې گڼې ماناوې ورډېرې کړې. د رنسانس دورې ځينې ليکوال په دې باور وو چې يواځې ښه او خيال پاروونکي تقليدونه د هنر په خدمت کې دي. ځينو هڅه وکړه چې د تقليد ښه تفسير وړاندې کړي، دا د دې لامل شو چې دوی د تقليد او کاپي له مانا لرې شي، تر دې پورې چې د شپاړسمې پېړۍ په پای کې د محاکات مانا د طبيعت له تقليد و تمثيل نه نوايستني، پنځونې او نوبت ته واوښته او دا بحث اوولسمې پېړۍ ته هم وغځېده. له دې کبله په دې دوره کې د محاکات مفهوم له وچ تقليد او پيروي څخه ووت او نورو نومونو او اصطلاحاتو ته نږدې شو، لکه: نوايستنه، پنځونه او نوبت. په اتلسمه پېړۍ کې د لرغونپوهانو له لوري د لرغوني يونان و روم د هنري اثارو په موندلو سره انځورگر هنرمندان او پښتازان د هغوی د هنري لارو په تقليد بوخت شول. په نولسمه پېړۍ کې محاکات نور د تقليد مانا نه درلوده او د اصلي پر وړاندې د بدل معادل په څېر خيز وو. تر دې پورې چې په نولسمه پېړۍ کې د محاکات و تقليد د

طبیعت، د اپلاتون و ارستو د نظرونو په اړه بحث په جدي توگه دوام درلود ... په شلمه پېړۍ کې د تقلید او محاکات نومونو څو لاملیزه بڼه وموندله او له بېلابېلو گوتونو تر مطالعې لاندې ونيول شول. په دې پېړۍ کې د نظر د خاوندانو له لوري په فلسفه، هنر و ادب کې د محاکات په اړه نوي بحثونه مطرح شول چې د څلورو لیکوالو نظرونه د پام وړ دي. الماني فیلسوف والتر بنجامین (Walter Benjamin، ۱۸۹۵ - ۱۹۴۲ ز) په خپل کتاب کې محاکات د بشر له ځانگړو استعدادونو څخه گڼي. د ده په وینا: همدا طبیعت دی چې ورتوالی او یورنگي رامنځته کوي او وگړي یې درک کوي. د طبیعت محاکات د هغه ځواک پاتې شوني دي چې له لارې یې وگړو کولای شول ځان له نورو څیزونو یا وگړو سره ورته کړي.

تیودور ادورنو (Theodor Adorno، ۱۹۰۳ - ۱۹۶۳ ز) د بنکلاپېژندنې د نظریې اثر لیکوال محاکات له چاپېریال سره د بشر د یورنگۍ و ورتوالي یو ډول بولي؛ د یوې غریزې تطبیق چې ټول ژوي د شاوخوا څېزونو په پرده کې ځان په چاپېریال کې ورگډوي. د هغه په نظر، هنرمن هم د طبیعت د محاکاتو له لارې ځان ورسره یورنگ و ورته کوي. ژاک دریدا (Derrida، ۱۹۸۰ - ۲۰۰۴ ز) فرانسوي فیلسوف او مفکر محاکات د خپلې رغښت سپړنې (Deconstruction) نظریې بنسټیز محور گرځوي او په پای کې رنه ژرار (Rene Girard) د " محاکاتي لیوالتیا " نومونه جوړه کړه. ده د سروانتس، استاندال، پروست او داستایوسکي په څېر لیکوالو د اثارو تجزیې او تحلیل ته په پام د هنري محاکاتو په گډون د بشري لیوالتیاوو له پاره نوی جوړښت وموند. پر دې بنسټ، له محاکات څخه د انساني انگیزو تر ټولو مهمه یې د یو سیال شتون دی چې هغه هم د گډې موخې د ترلاسي له پاره هڅه کوي.

په هر حال، که د محاکات بېلابېلو ډولونو او په اړه یې بېلابېلو نظرونه ته ونه گورو، په بېلابېلو وختونو کې یې گڼې ماناوې خپلې کړي دي، لکه: تقلید، اغېزمنه، یورنگ یا ورته کول، بیا ننداريزول او ... (زینی وند، ثقه الاسلامي، بې.ن)

پایله

د Mimesis (محاکات) نظریه د لرغوني یونان له گڼو فلسفي نظریو څخه یوه ده چې له هغوی نه نړۍ ته په میرات پاتې ده. محاکات د یوناني ویي او نومونې Mimesis عربي ژباړه ده چې مانا یې پېښې، تقلید او نورې گڼې هغه دي چې په تېره لیکنه کې راغلي دي.

رښتیا دا دي چې د وگړني ژوند گڼ، تر دې چې ټول ارزښتونه په زنځیري بڼه له یوه وگړني پور او نسل بل ته لېږدېږي یا په بله وینا: اوسنی نسل له تېر نه د ژوند چارې او ارزښتونه کاپي کړي یا اوسني د تېرو پېښې یا تقلید

کوي. که مور وگورو د ادم (ع) او له هغه سره د نږدې نورو پیغمبرانو د ژوند پېښې زموږ په ژوند کې شته؛ کله سړی فکر کوي چې هر څه کټ مټ هماغسې دي، خو کله پکې نوې بڼې او رنگونه گوري.

د محاکات موضوع هم د پورتنی متن له منځپانگې سره نږدې تړلې ده. د پوهانو نظر دا دی چې هنرمن تقلید کوي، لکه یو شاعر چې له طبیعت نه د سیندونو، گلانو، پسرلیو او... انځورونه اخلي او مور ته یې په الفاظو کې وړاندې کوي. په ټوله کې پوهان په دې نظر کې سره یو دي چې هنرمن تقلید کوي، خو د تقلید د ډول او څرنگوالي په پېژندلو او رونتیا کې سره وېشلي دي.

اخځونه

ابادیس وېبپاڼه. محاکات. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی <https://abadis.ir/fatofa> [اخیستنه: ۱۰/زمری/۱۴۰۲ ل.ل].

بارزگاني، ابراهيم. نظريه محاکات از دیدگاه فارابي و ابن سینا [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن) لاسرسی: <http://www.dte.ir/portal/home/?news> [اخیستنه: ۱۸/زمری/۱۴۰۲ ل.ل].

زینی وند، تورج؛ ثقه الاسلامي، مژگان. نظريه محاکات و ادبیات تطبیقي [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی: <https://www.sid.ir/FileServer/SF/6341393H0236> [اخیستنه: ۳/وړی/۱۴۰۲ ل.ل].

طاهري، محمد. نگاهي به سير آرا و عقايد در باره نظريه محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۳۸۸ ل.ل، لاسرسی: <https://www.sid.ir/paper/137828/fa> [اخیستنه: ۲۰/زمری/۱۴۰۲ ل.ل].

غضنفر، اسدالله. (۱۳۹۶ ل.ل). جادوگر هنر [دویم چاپ]. جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه.

مبین، رحمت الله. محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۴۰۰ ل.ل، لاسرسی: <https://www.nunn.asia> [اخیستنه: ۶/وړی/۱۴۰۲ ل.ل].

ویکي فقه وېبپاڼه. محاکات. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی: <https://fa.wikifeqh.ir> [اخیستنه: ۱۵/وړی/۱۴۰۲ ل.ل].

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**